

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESAS KOLĒGIJA

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV 1010

Tālrunis: 67830735, 67210274 Fakss: 67830770
e-mail: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

LĒMUMS

PAR ATTEIKŠANOS IEROSINĀT LIETU

Rīgā

2019. gada 18. jūlijā

Satversmes tiesas 1. kolēģija šādā sastāvā: kolēģijas priekšsēdētāja Ineta Ziemeļe, tiesneši Daiga Rezevska un Artūrs Kučs,

kolēģijas sēdē izskatījusi Satversmes tiesā saņemto [...] (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) pieteikumu par lietas ierosināšanu (pieteikums Nr. 82/2019),

konstatēja:

1. No pieteikuma izriet, ka Pieteikuma iesniedzēja lūdz Satversmes tiesu atzīt likuma “Par valsts pensijām” 37. panta trešo daļu, ciktāl tā neparedz pārdzīvojušajam laulātajam tiesības saņemt pabalstu par mirušo laulāto ilgāk par 12 mēnešiem, (turpmāk – apstrīdētā norma) par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1. pantam, 91. panta pirmajam teikumam, 105. un 109. pantam.

2. Apstrīdētā norma noteic: “Pensijas saņēmēja nāves gadījumā pārdzīvojušajam laulātajam, kurš ir Latvijas Republikas vecuma, invaliditātes, izdienas vai speciālās valsts pensijas saņēmējs, pamatojoties uz viņa pieprasījumu, piešķir pabalstu 50 procentu apmērā no mirušajam laulātajam saskaņā ar šo likumu piešķirtās pensijas (ieskaitot piemaksu pie pensijas par apdrošināšanas stāžu, kas uzkrāts līdz 1995. gada 31. decembrim). Tiesības uz

pabalstu ir 12 mēnešus no pensijas saņēmēja nāves dienas, ja pieprasījums iesniegts sešu mēnešu laikā no pensijas saņēmēja nāves dienas. Ja pieprasījums iesniegts vēlāk, tiesības uz pabalstu rodas ne agrāk kā sešus mēnešus pirms pieprasījuma iesniegšanas dienas un ir ne ilgāk kā līdz dienai, kad pagājuši 12 mēneši no pensijas saņēmēja nāves dienas. Pabalstu izmaksā šā likuma 32. panta pirmajā daļā un 38. pantā noteiktajā kārtībā.”

3. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 20. panta piektajai daļai, lemjot par to, vai uz saņemtā pieteikuma pamata ir ierosināma lieta, kolēģija izvērtē, vai:

- 1) lieta ir piekritīga Satversmes tiesai;
- 2) iesniedzējs ir tiesīgs iesniegt pieteikumu;
- 3) pieteikums atbilst Satversmes tiesas likuma 18.–19.³ panta prasībām;
- 4) pieteikums nav iesniegts par jau izspriestu prasījumu;
- 5) pieteikumā ietvertais juridiskais pamatojums vai faktisko apstākļu izklāsts pēc būtības ir mainījies salīdzinājumā ar iepriekš iesniegto pieteikumu, par kuru lēmusi kolēģija.

Turklāt saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 20. panta sesto daļu Satversmes tiesa var atteikties ierosināt lietu, ja konstitucionālajā sūdzībā sniegtais juridiskais pamatojums ir acīmredzami nepietiekams prasījuma apmierināšanai.

4. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu Satversmes tiesa izskata lietas par likumu atbilstību Satversmei. Līdz ar to pieteikumā ietvertais prasījums ir piekritīgs Satversmes tiesai.

5. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 17. panta pirmās daļas 11. punktam persona pieteikumu Satversmes tiesā var iesniegt tikai Satversmē noteikto pamattiesību aizskāruma gadījumā.

Pieteikuma iesniedzējas laulātais līdz savai nāves dienai (datums) saņēma vecuma pensiju. Pieteikuma iesniedzēja (datums) vērsās Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrā, lūdzot piešķirt viņai kā mirušā pensijas saņēmēja laulātajai pabalstu, kas paredzēts apstrīdētajā normā. Viņa lūdza piešķirt šo

pabalstu līdz mūža beigām, nevis tikai 12 mēnešiem, taču viņas iesniegums šajā daļā tika noraidīts. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka šādi esot pārkāpts Satversmes 1., 91., 105. un 109. pants.

Līdz ar to Pieteikuma iesniedzēja ir tiesīga iesniegt pieteikumu, ievērojot konstitucionālajai sūdzībai Satversmes tiesas likumā 18. un 19.² pantā noteiktās prasības.

6. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrajai daļai persona var iesniegt konstitucionālo sūdzību Satversmes tiesai vienīgi gadījumā, ja viņa ir izmantojusi visas iespējas aizstāvēt savas tiesības ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem vai arī ja personai šādu iespēju nav.

No pieteikuma un Tiesu informācijas sistēmā pieejamās informācijas izriet, ka Pieteikuma iesniedzējai ar Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras (datums) lēmumu atteikts piešķirt mirušā pensijas saņēmēja pabalstu līdz mūža beigām. Pieteicēja šo administratīvo aktu ir pārsūdzējusi un Administratīvajā rajona tiesā ir ierosināta lieta (numurs).

Satversmes tiesa norādījusi, ka subsidiaritātes principa ievērošanai nepieciešams izsmelt reālās un efektīvās iespējas aizsargāt aizskartās pamattiesības, nozīmē, pirmkārt, to, ka pastāv reāla iespēja ar konkrēto tiesību aizsardzības līdzekli panākt tādu materiāltiesisku rezultātu, kas novērš iespējamo pamattiesību aizskārumu. Ja imperatīva norma ir formulēta nepārprotami, pieteikuma iesniedzējs atrodas šīs normas tvērumam tipiskā situācijā un nav šaubu par normas piemērošanu konkrētajā gadījumā, Satversmes tiesas likums neprasa izsmelt tādus formāli pastāvošus vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus, kuru izmantošanas rezultātā acīmredzami nav sagaidāms personai labvēlīgs lēmums (*sal.: Satversmes tiesas 2013. gada 23. oktobra sprieduma lietā Nr. 2012-23-01 14. punktu*).

Apstrīdētā norma formulēta skaidri, un Pieteikuma iesniedzēja atrodas šīs normas tvērumam tipiskā situācijā. Pieteikuma iesniedzējas rīcībā varētu nebūt efektīvu tiesību aizsardzības līdzekļu aizstāvēt savas pamattiesības. Līdz ar to pieteikums atbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrajā daļā noteiktajām prasībām.

Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtais daļas otrais teikums paredz: ja nav iespēju Satversmē noteiktās pamattiesības aizstāvēt ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, konstitucionālo sūdzību (pieteikumu) Satversmes tiesai var iesniegt sešu mēnešu laikā no pamattiesību aizskāruma brīža.

Konkrētajā gadījumā termiņš konstitucionālās sūdzības iesniegšanai ir skaitāms no brīža, kad apstrīdētā norma attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju piemērota Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras lēmumā par pabalsta piešķiršanu sakarā ar laulātā nāvi, t.i., no (datums). Pieteikums Satversmes tiesā saņemts 2019. gada 1. jūlijā. Tādējādi ir ievērots arī minētais sešu mēnešu termiņš konstitucionālās sūdzības iesniegšanai.

Līdz ar to pieteikums atbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtais daļas otrajā teikumā noteiktajām prasībām.

7. Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punkts noteic, ka pieteikumā jānorāda juridiskais pamatojums. Par juridisko pamatojumu Satversmes tiesas likuma izpratnē atzīstama juridiskā argumentācija, kurā pamatota apstrīdētās normas neatbilstība katrai pieteikumā norādītajai augstāka juridiska spēka tiesību normai.

7.1. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 109. pantam, jo nesamērīgi ierobežojot tiesības uz sociālo nodrošinājumu. Tāpat arī Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 105. pantam, jo nesamērīgi ierobežojot Pieteikuma iesniedzējas tiesības uz īpašumu.

Valstij ir rīcības brīvība to metožu un mehānismu izvēlē, ar kādiem sociālās tiesības īstenojamas un aizsargājamas (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 18. februāra sprieduma lietā Nr. 2010-29-01 14. punktu*). Taču, ja valsts ar likumu personai ir paredzējusi konkrēta veida sociālo atbalstu, tas ir kļuvis par valsts sociālās aizsardzības sistēmas sastāvdaļu (*sal.: Satversmes tiesas 2010. gada 31. marta sprieduma lietā Nr. 2009-76-01 5.5. punktu*). Izvērtējot, vai valsts ir izpildījusi pozitīvos pienākumus, kas tai izriet no personas sociālajām pamattiesībām, jāpārbauda, vai: 1) likumdevējs veicis pasākumus, lai nodrošinātu personām iespēju īstenot sociālās tiesības; 2) šie pasākumi veikti pienācīgi, proti,

personām ir nodrošināta iespēja īstenot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā; 3) ir ievēroti vispārējie tiesību principi (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2007-13-03 8.4. punktu un 2017. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2016-11-01 14. punktu*).

Tāpat arī Satversmes tiesa ir atzinusi, ka pensijas un citi sociālie maksājumi varētu ietilpt Satversmes 105. pantā paredzēto pamattiesību tvērumā. Tomēr Satversmes tiesas judikatūrā ir nostiprināta atziņa, ka attiecībā uz īpašuma tiesībām sociālo tiesību jomā valstij ir piešķirama plaša rīcības brīvība, jo arī Satversmes 105. pantā noteiktās tiesības vēl negarantē noteiktu sociālā nodrošinājuma apmēru un tās var ierobežot. Satversmes 105. pants sociālajā jomā personai nodrošina mazāku tiesību aizsardzības apjomu nekā Satversmes 109. pants (*sal.: Satversmes tiesas 2010. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-17-01 6.3. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējas iebildumi pret apstrīdēto normu kā 105. panta, tā arī 109. panta kontekstā balstās uzskatā, ka personas pensija esot laulāto kopīgā manta, tāpēc pārdzīvojušajam laulātajam saglabājoties tiesības ne vien mantot mirušajam laulātajam neizmaksāto pensiju, bet arī turpināt saņemt pensijas maksājumus par viņu. Tomēr viņa šos uzskatus nav juridiski pamatojusi.

Tāpat arī Pieteikumā nav sniegts pamatojums tam, vai likumdevējs veicis pasākumus, lai nodrošinātu personām iespēju īstenot sociālās tiesības, vai šie pasākumi veikti pienācīgi, proti, vai personām ir nodrošināta iespēja īstenot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā un vai ir ievēroti vispārējie tiesību principi.

Secīgi Pieteikuma iesniedzēja nav pamatojusi, ka Satversmes 105. vai 109. panta tvērumā ietilptu pārdzīvojušā laulātā tiesības saņemt pabalstu pensijas saņēmēja nāves gadījumā ilgāk par 12 mēnešiem.

Līdz ar to šajā daļā pieteikums neatbilst Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punkta prasībām.

7.2. Pieteikumu iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. pantam.

Lai izvērtētu kādas normas atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, nepieciešams noskaidrot, pirmkārt, vai un kuras personas (personu

grupas) atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos; otrkārt, vai apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi; treškārt, vai atšķirīgajai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 10. jūnija sprieduma lietā Nr. 2010-69-01 10. punktu*). Savukārt, lai noteiktu, vai un kuras personas atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, nepieciešams atrast šīs grupas vienojošo pazīmi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 5. februāra sprieduma lietā Nr. 2014-03-01 18. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja ir norādījusi, ka laulātajiem var būt dažāds ienākumu līmenis un tas ietekmē arī pārdzīvojušajam laulātajam piešķiramo pabalstu. Tāpat arī Pieteikuma iesniedzēja norādījusi, ka sievietes esot sociāli mazaizsargāta grupa. Tomēr Pieteikumā nav sniegts juridiskais pamatojums tam, kādas personu grupas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos un kādā veidā tieši apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi pret tām. Tāpat pieteikumā nav sniegts juridiskais pamatojums tam, kādēļ iespējamajai atšķirīgai attieksmei nebūtu objektīva un saprātīga pamata.

Līdz ar to šajā daļā pieteikums neatbilst Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punkta prasībām.

7.3. Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 1. pantam, jo pārkāpj tiesiskās paļāvības principu.

Pamatojot pamattiesību ierobežojuma neatbilstību tiesiskās paļāvības principam, pieteikumā jānorāda: 1) vai personai ir radusies tiesiskā paļāvība uz konkrētu tiesību saglabāšanu vai īstenošanu (vai personas paļaušanās ir likumīga, pamatota un saprātīga un vai tiesiskais regulējums pēc savas būtības ir pietiekami noteikts un nemainīgs, lai tam varētu uzticēties); 2) vai ir ievērots saprātīgs līdzsvars starp personas tiesiskās paļāvības aizsardzību un sabiedrības interešu nodrošināšanu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 15. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2009-88-01 15. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja nav sniegusi juridiskus argumentus tam, ka viņai būtu radusies tiesiskā paļāvība uz konkrētu tiesību saglabāšanu vai īstenošanu, bet likumdevējs būtu viņai atņēmis reiz piešķirtās subjektīvās tiesības.

Līdz ar to arī šajā daļā pieteikums neatbilst Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punkta prasībām.

Ņemot vērā konstatēto un pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 3. punktu, Satversmes tiesas 1. kolēģija

nolēma:

atteikties ierosināt lietu pēc [...] pieteikuma (pieteikums Nr. 82/2019).

Lēmums nav pārsūdzams.

Kolēģijas priekšsēdētāja

I. Ziemele